

صندوق های کالایی، ابزار نوسازی بازار محصولات کشاورزی

دکتر حسین شیرزاد^۱

ساختار مالی کشاورزی^۲ یک نظام پیچیده است که اقتصاد کشاورزی هر کشور را شدیداً تحت تاثیر قرار می‌دهد. در گذشته هدف اولیه سیستم های مالی این بود که تسهیلات لازم جهت تخصیص منابع مالی برای پیشبرد طرح‌ها، پروژه‌ها و برنامه های کشاورزی ملی فراهم آید. در واقع در یک بازه زمانی معین، وظیفه سیستم مالی تخصیص منابع در محیط نامطمئن اقتصاد کشاورزی بود. اما امروزه در نظام مالی کشاورزی ایالات متحده آمریکا و کشورهای توسعه یافته اروپایی و حتی چین، نوآوری های مالی برای مدیریت هزینه ها، مدیریت ریسک، ارائه و توسعه محصولات و خدمات به منزله ابزارهایی اند که باید در محیطی مطمئن، رضایت مندی بیش تری را برای ذینفعان و بهره‌برداران نظام مالی ایجاد کنند. انگیزه اصلی توسعه ابزارهای مالی در بخش کشاورزی مانند هر بخش دیگری تسهیل فرآیند کسب سود و ثروت آفرینی از منابع تولید است. کمبود ابزارهای مالی بر عمق بخشیدن به بازارها اثر گذار است. هر قدر عمق بازارهای مالی بیش تر، تولید ثروت در جامعه کشاورزی بیش تر.

فلسفه پیدایش نوآوری های مالی به دو تغییر عمده در رشد خدمات مالی باز می‌گردد: یکی کشش در آمدی افزون تر و دیگری مزیت های رقابتی بین المللی. در حقیقت آزادسازی^۳ و جهانی شدن^۴ در پرتوی رشد اقتصاد دیجیتال کالاها و خدمات کشاورزی، منشاء تغییرات گسترده ای در اقتصاد کشاورزی در سطح ملی گردیده‌اند. حال اگر کارکرد کلان بازارهای مالی را به دو بخش بازار پول و بازار سرمایه تفکیک کنیم، به طور متعارف بازار سرمایه پاسخگوی واحدهای بزرگ مانند هولدینگ های کشاورزی تخصصی، کشت و صنعت ها و شرکت های سهامی زراعی بوده و بازار پول وظیفه حمایت از واحدهای زراعی خرده پای کوچک و شرکت های خانوادگی کشاورزی میان مقیاس را به عهده دارد.

با درک این شرایط، قانون برنامه ششم توسعه و قانون بهره‌وری بخش کشاورزی در ماده ۳۳، در این زمینه ظرفیت های بی سابقه ای را برای استفاده بخش کشاورزی از بازار سرمایه فراهم نموده‌اند. شرکت های کشاورزی به واسطه حمایت های حقوقی- قانونی می توانند نسبت به اتخاذ موقعیت مناسب خرید یا فروش در قراردادهای سلف، سلف موازی استاندارد، پیمان آتی، قراردادهای آتی یا قراردادهای اختیار معامله روی هر یک از دارایی های مشمول صدر این ماده در چارچوب مقررات بازار سرمایه اقدام کنند. قانون بهره‌وری کشاورزی محملی است تا بخش

۱ دکترای توسعه کشاورزی

۲ Ag. structure Financial

۳ Liberalization

۴ Globalization

کشاورزی با استفاده از مواهب تاسیس صندوق‌های کالایی بتواند به کمک بانک‌ها، شرکت‌های تامین سرمایه و صندوق‌های سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار (به عنوان ضامن نقدشوندگی و سودآوری واحدهای صندوق سرمایه‌گذاری کالایی) و نهادهای بورسی، نقش اتحادیه‌های اعتباری را جهت تجمیع منابع، قدرت بازار و سرمایه‌گذاری در محصولی خاص در کشور ایفا و این پارامترها را در فراگرد مشتق‌سازی، تبدیل به واحدهای صندوق کالایی نماید. همچنین با ایجاد سبد سهام (پرتفوی^۵ سرمایه‌گذاری) در حوزه اوراق بهادار مبتنی بر کالاهای کشاورزی، ظرفیتی برای هم‌افزایی سرمایه‌های خرد به سرمایه‌گذاری‌های بزرگ‌تر به وجود آورد. در واقع، صندوق کالایی یک میانجی یا نهاد حد واسطه حرفه‌ای تحت پوشش است که به واسطه توسعه بازار مشتقه، وظیفه بازارگردانی و سرمایه‌گذاری روی اوراق مبتنی بر محصول را انجام می‌دهد. از سوی دیگر عرضه کالا را نیز بر اساس تقاضای بازار و تغییر قیمت‌ها و توزیع ریسک سبد سرمایه‌گذاران تنظیم می‌کند؛ تا سبب شود تولیدکنندگان کالا به واسطه محدودیت‌هایی که در فصل برداشت دارند، متضرر نشوند و چون این صندوق‌ها از نوع صندوق‌های قابل معامله^۶ هستند، گواهی سپرده آن‌ها می‌تواند به عنوان پشتوانه تامین مالی مورد استفاده قرار گیرد. یعنی به واسطه دارایی پایه گواهی سپرده کالای کشاورزی، هم کشاورز از بابت قیمت آینده محصولاتی که هنوز کشت نکرده، مطمئن شود و هم خریدار کالا روی فعالیت‌های تولیدی قابلیت برنامه‌ریزی پیدا کند.

در روایت بین‌المللی، ایجاد خالص ارزش دارایی‌های صندوق^۷، ارزش روز هر واحد سرمایه‌گذاری صندوق را با توجه به وضعیت پرتفوی صندوق نشان می‌دهد. بنابراین صندوق‌های تخصصی برای هر محصولی، قطعا به رونق معاملات آن کمک می‌کنند؛ زیرا این صندوق‌ها به طور تخصصی در بازار کالای مشخص شده ورود خواهند کرد و سعی آن‌ها بر آن خواهد بود که با بهره‌گیری از شرایط حاکم بر بازار بهترین موقعیت را اتخاذ کنند تا به سوددهی مناسب برسند. پس می‌توان برای هر نوع کالایی که قابلیت استاندارد پذیری و انبار شدن داشته باشد، صندوق کالایی تاسیس نمود (مانند زعفران، پسته، کنجاله‌ها، جو، گندم، ذرت؛ و....).

در نظر بگیریید اگر مثلا جوجه یک‌روزه، دام زنده، کشمش، زیره سبز، زعفران یا پسته در بورس کالای ایران به شکل گسترده عرضه شود. به یقین، مشکل شفاف‌سازی قیمت‌ها و امکان محاسبه قیمت تمام‌شده واقعی و صعوبت کسب و کار و نقدینگی این گروه از فعالان کسب و کارها نیز برطرف می‌شود. مزیت‌های دیگر این صندوق

۵ پرتفوی Portfolio به مجموعه یا سبندی از دارایی‌های مالی گفته می‌شود. به بیان دیگر پرتفوی ترکیبی مناسب از سهام یا سایر دارایی‌هاست که یک سرمایه‌گذار آن‌ها را خریداری کرده است. هدف از تشکیل پرتفوی سهام یا سبد سهام، کاهش ریسک غیرسیستماتیک سرمایه‌گذاری است؛ بدین ترتیب، سود یک سهم می‌تواند ضرر سهام دیگر را جبران کند. در واقع، پرتفوی یا سبد سهام به این موضوع اشاره می‌کند که باید سرمایه خود را بین چندین دارایی مالی مختلف تقسیم کنید تا از این راه بتوانید ریسک سرمایه‌گذاری خود را کاهش دهید.

۶ ETF

۷ NAV

می‌تواند کمک به تامین مالی، پشتوانه سازی برای تامین مالی در شبکه بانکی به پشتوانه گواهی سپرده کالایی، نقدشوندگی بالاتر، تجمع سرمایه‌ها، امکان سرمایه‌گذاری در بازار کالا برای سرمایه‌گذاران خرد و فرصتی برای سرمایه‌گذاری‌های جدید باشد.

وجود صندوق‌های کالایی باعث می‌شود که واسطه‌ها، سفته‌بازان و بازارسازان در یک بازار متشکل، قابل کنترل و سازمان یافته، به صورت شناسنامه دار و در یک بازی برد-برد و شفاف، با حاشیه سودی معقول و سازمان یافته، به گونه‌ای همگراتر در کنار حوزه تولید و مسئولان دولتی قرار بگیرند. توسعه صندوق‌های کالایی علاوه بر این که می‌تواند به صنایع پیشین و پسین زنجیره ارزش و تولید کشاورزی کمک کند، می‌تواند منابع سرگردان شرکت‌ها، تشکل‌ها، اتحادیه‌های تعاون روستایی و فعالانی را که به دنبال حوزه‌های جذاب‌تر سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی هستند، در خدمت زنجیره ارزش درآورد و از هدر رفت و بازده قلیل منابع نقدینگی که در بخش‌های مختلف تولید در گردش است، جلوگیری کند.

این صندوق‌ها ریسک فروش محصولات را به شدت کاهش داده و کشاورزان را در برابر مخاطرات حقوقی، قیمتی، مالی، تلاطمات تورمی بازار، کاهش تاب‌آوری عملیاتی، کاهش نقدینگی^۸ و فقدان سرمایه در گردش مکفی، بیمه خواهد کرد.

پیشرفت صندوق‌های کالایی به عنوان "ابزارهای حمایتی بازارمحور مدیریت ریسک"، برای توسعه گواهی سپرده و اوراق مشتقه از محصولات کشاورزی، نیازمند تقویت بیش‌تر مناسبات بورسی در ادراک سیاستگذاران کشاورزی کشور و همکاری بورس کالا، نهادهای مالی-پولی فعال کشاورزی و سرانجام برنامه‌ای همگراتر در سپهر آتی بخش کشاورزی کشور است.

^۸ Liquidity